

RUS EDEBİYATINDA TARİHİ KÜLTÜREL BİR SEMBOL OLARAK YATAĞAN KILICI*

Esra ELMACIOĞLU**
Sonnur AKTAY***

ÖZ

Geçmişten beri Rusya-Türkiye ilişkileri siyasi, ekonomik, kültürel etkenlere bağlı olarak değişken bir seyir izlemektedir. Tarihi süreç içerisinde iki ülke arasındaki inşili çıkışlı ilişkilerin XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yaşanan önemli savaşlara dayandığı görülmektedir. Ruslar açısından Türkler, öncelikle sözü edilen Türk-Rus savaşları çerçevesinde tarihin nesnesi Rus'un düşmanı savaşçılardır. Türk-Rus savaşları temelinde ele alınan düşman Osmanlı-Türk imajı, Rus edebiyatında birçok eserde yansımaları bulur. Öncelikle Türk askeri yeniçeri kimliğiyle, 1834 yılında M. N. Zagoskin'in *Hopyor'da Akşam* (Вечер на Хонпе) hikâyesinde, aynı yıl A. S. Puşkin'in *Kırcalı* (Курджали) öyküsünde kendine yer bulur. Sözü edilen eserlerde yeniçerilerin kullandığı silahlar ve vahşi tavırları göze çarpmaktadır. Yeniçeriler ve özellikle yatağan olarak tanımlanan kılıçları, sıklıkla tekrarlanan imgeler olarak dönem edebiyatına yansır. Yatağan ve yeniçeri imgesi Türk-Rus savaşına ithafen yazılan eserlerin başlıca öznesi, Türk askerinin vazgeçilmez karakteristik özelliği olarak kullanılmaya devam eder. N. F. Pavlov'un 1835 yılında yayımladığı *Yatağan* (Ятаган) başlıklı uzun öyküsünde de bunun etkileri görülmektedir. Türk-Rus savaşlarının ardılı niteliğinde yazılan bir başka eser V. S. Piku'un 1959-1960 yılları arasında kaleme aldığı *Bayezid* (Баязет) romanıdır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Kafkasya cephesinden resmedildiği bu eserde yatağan kılıcı Türkleri simgeleyen bir sembol, düşmanı korkutan bir nesnedir. Tarihte başarılarıyla iz bırakan Türk askeri, Rus edebiyatında yatağan kılıcıyla adeta özdeşleştirilmiştir. Bu bağlamda sözü edilen *Hopyor'da Akşam*, *Kırcalı*, *Yatağan* ve *Bayezid* eserleriyle sınırladığımız bu çalışmanın konusu, Türklerin başlıca savaş malzemesi olarak gösterilen yatağan kılıcının eserlere nasıl yansıtıldığını göstermektir. Böylelikle Türk-Rus savaşlarında döneme özgü kullanılan silahlar, Rus edebî eserlerdeki Türk askerine bakış açısı tespit edilerek dönem tarihinin arka planı hakkında bilgi edinilmiştir. Son olarak tarihsel ve kültürel etkileşim bağlamında Türk dilinden Rusçaya geçen askeri terimler tespit edilerek sözcüklerin etimolojik çözümlenmelerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rus Edebiyatı, Türk Askerî İmgesi, Yeniçeri, Yatağan Kılıcı, Askerî Terimler.

THE YATAGHAN SWORD AS A HISTORICAL CULTURAL SYMBOL IN THE RUSSIAN LITERATURE

ABSTRACT

From past to present, relations between Russia and Turkey have varied depending on political, economic and cultural factors. In the historical process, it is seen that the ups and downs between two countries are based on important wars in the XVIII and XIX centuries. For Russians, Turks are anti-Russian warriors within the framework of the aforementioned Turkish-Russian wars. The enemy Ottoman-Turk image, which was dealt with on the basis of the Turkish-Russian wars, their reflections in many works in Russian literature. As a janissary, the Turkish soldier finds a place in M. N. Zagoskin's story *An Evening on the Hopyor* (Вечер на Хонпе) in 1834 and in A. S. Pushkin's *Kardzhali* (Курджали) story in the same year. In the mentioned works, the weapons used by the

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 22.09.2022; Yayına Kabul Tarihi: 15.11.2022

* Bu çalışma, 21-22 Haziran 2022 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen Türk Harp Dili ve Edebiyatı Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, YOZGAT; ORCID: 0000-0003-4689-6060, E-posta: esra.elmacioglu@yobu.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, ESKİŞEHİR; ORCID: 0000-0003-2225-1698, E-posta: sonnureretonga@anadolu.edu.tr

Janissaries and their brutal attitudes draw attention. Janissaries and especially their swords, which are defined as yataghan, were reflected in the literature of the period as frequently repeated images. The image of yataghan and the janissary continued to be used as the main subject of the works written about the Turkish-Russian war and as an indispensable characteristic of the Turkish soldier. The effects of this can be seen in Pavlov's long story titled Yataghan (Ямазан) published in 1835. Another work written as a continuation of the Turkish-Russian wars is the novel Bayezid (Баязет) written by V. S. Pikul in 1959-1960 years. The Turkish soldier, who left a mark in history with his success, found a place in Russian literature with the image of the janissary. The subject of this study is to show how the janissaries, who are considered as a prototype of the Turkish soldier – as enemy of Russian folk, and the yataghan sword, which is shown as the main war material, are reflected in the works titled An Evening on the Hoppyor, Kardzhali, Yataghan and Bayezid. Thus, the Janissary factor in the Turkish-Russian wars and the weapons used in the period will allow us to learn about the perspective of the Turkish soldier in Russian literary works. At the same time, in the context of historical and cultural interaction, the reflection of the qualities attributed to the Turkish soldier to the Russian vocabulary will be examined.

Keywords: Russian Literature, Turkish Soldier Image, Janissary, Yataghan Sword, Military Terms.

Giriş

Rusya ve Türkiye arasında uzun yıllardır süregelen kültürel, toplumsal, askerî ve diplomatik ilişkiler sayesinde iki ülkenin birbirine yakınlaşması ve birbirini farklı bağlamlarda etkilemesi gözlemlenebilir bir olgudur. Aynı coğrafyayı paylaşan Ruslar ve Türkler arasında dil etkileşiminin gerçekleşmesi ve iki halkın karşılıklı olarak birbirinin söz varlığından yararlanması da kaçınılmazdır. Türkler, dillerine Rusçadan birçok sözcük eklerken Ruslar da söz varlığına Türkçeden sözcük alıntılar; askerî terimlerde de bahsi geçen etkileşimin yansımaları gözlemlenir.

Rusça kelime hazinesinin zenginleşmesinde, Batı dillerinin olduğu kadar Türk kökenli dillerin de payının büyük olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle Kiev Rusya'sı ve Moskova Rusya'sı döneminde Türk boyları ve devletleriyle bir arada olmalarının sonucunda tarihsel ve kültürel temaslar, dilsel temasları da beraberinde getirmiştir. Ruslar, Kiev döneminde bir taraftan Türklerle ilişkilerini sürdürürken öte taraftan da mücadele halinde olmuşlardır. Nitekim Rus sözlü edebî ürünlerinde de bunun somut örneklerine rastlanmaktadır. Örneğin, üç farklı dönemde gelişen Rus destanında Rusların Peçeneklerle, Kıpçaklarla mücadelesi ve Moğol-Tatar istilası yansıtılır. Kıpçaklar Rus destanlarında savaşçı, kuvvetli, kurnaz ve sinsi olarak betimlenir. Halkların birbiriyle olan kültürel, siyasî ve ticarî alakalarının göstergeleri olan destanlar bu açıdan tarihsel bir belge niteliği taşımaktadır (Muharremova, 2010, s. 412).

Türkler tarihte özellikle savaşçı kimlikleriyle ön plana çıkmış ve Rusları askerî açıdan etkilemiştir. Bu etkileşim doğal olarak dile de yansımış ve Türkçeden Rusçaya gündelik hayatta kullanılan sözcüklerle birlikte askerî terimler de girmiştir. *Şubaş (шубаш)* (subaşı); *Yatagan (ятаган)* (bir tarafından bilenmiş, bükümlü Türk hançeri); *Hançar (ханджар)* (hançer); *Tyufyak (тюфяк)* (tüfek); *Bulat (булат)* (çelik namlu); *Bogatır (богатырь)* (cesur, kahraman); *Ataman (атаман)* (ataman); *Seraskir (сераскир)* serasker; *Kaptyorka (каптьорка)* (asker eşyalarının saklandığı depo); *Karaul (караул)* (silahlı muhafızlar); *Ura (ура)* (hura, hücum); *Sulitsa (сулиця)* (mızrak); *Kalçuga (кольчуга)* (zırh gömlek); *Şışak (шишак)* (asker başlığı) (Erdoğan, 2019, s. 105-107) örnekleri Rus dilinin fonetiğine uygun olarak değiştirilmiş Türkçe askerî terimlerden birkaçıdır. Verilen terimlerin etimolojik çözümlenmesinde sözcüklerin kökenine dair farklı yorumlamalar olsa da sözcüklerin Türkçe olduğunu öngören araştırmaların sayısı az değildir. Örneğin, *kaptyorka* teriminin Yunanca, Latince, Fransızca ya da Almanca kökenli olduğunu belirten kaynaklar vardır. Ancak Ukraynalı filolog Anatoli Jeleznıy bu sözcüğün Türkçe olduğunu ve *kurutmak* anlamına gelen *keptiru* (kurutulan yer) sözcüğünden türediğini belirtir. Bir savaş ya da uzun bir yürüyüş sonrasında askerler dinlenmek için durur, ıslak kıyafetlerini kurularıyla değiştirir, ıslak kıyafetleri de kurutma yerine

verirlerdi. Giysilerin kurutulduğu bu yer *keptiru* şeklinde adlandırılırdı (Jelezniy, 2010, s. 54). *Kaptyorka* sözcüğü gibi *silahlı muhafızlar* anlamına gelen *karaul* sözcüğü de Türkçe kökenlidir (Şanskiy vd. 1971, s. 188). Kazakça ve Tatarcada *karaul* olarak geçen sözcük, günümüzde *karakol* olarak kullanılmaktadır. *Ura* sözcüğü ise *hücum sırasında askerlerin çıkardıkları ses*'tir. *Ura* güncelliğini günümüzde de koruyan ve sevinç ifadesi olarak çağdaş Rus dilinde kullanılan Türkçe kökenli bir kelimedir (Etimologičeskiy onlayn-slovar russkogo yazıkı Maksa Fasmera). Çağrışımsal olarak Türkçeye en yakın sözcüklerden derlediğimiz örneklemeler, bu sözcüklerle sınırlı olmamakla birlikte, Türkçeden Rusçaya geçen her bir askerî terim yapısal ve semantik açıdan ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Rus Edebiyatında Yatağan Kılıcı İmgesi

Edebî eserler, toplumların başından geçen tarihsel olayları şeffaf bir biçimde yansıtan, kurgusuyla zenginleştiren, halkın belleğinin gün yüzüne çıkarılmasına olanak tanıyan önemli kaynakların başında gelir. Bu anlamda Rusların Türk askerine bakış açısını gösteren ve *yatağan*, *yeniçeri* gibi sadece Türk askerine özgü terimlerin yer aldığı Rus edebî eserlerin tarihsel bağlamda incelenmesi ayrıca önem arz etmektedir. Rus yazarlar tarafından kaleme alınan *Hopyor'da Akşam* (*Вечер на Хопре*), *Kırcalı* (*Кырджаали*), *Yatağan* (*Ятаган*) ve *Bayezid* (*Баязет*) eserleriyle sınırladığımız bu çalışma Rus edebiyatında Türk askeri imgesini kısmen gözler önüne sermektedir. Rus edebiyatında tarihî roman yazıcılığına yön veren Mihail Nikolayeviç Zagoskin (1789-1852) Türk imgesi çerçevesinde öncelikli olarak ele alınması gereken yazarlar arasındadır. Mihail Zagoskin'in *Hopyor'da Akşam* eserindeki Türk askeri imgesine geçmeden önce Rus edebiyatında tarihî roman kavramını ele almak gerekir. Nitekim ilk Rus tarihî romanı¹ Zagoskin tarafından kaleme alınmıştır.

Rus tarihî romanı, XIX. yüzyılın otuzlu yıllarında ortaya çıkmış olsa da klasik Rus edebiyatının diğer türleri gibi tam anlamıyla salt bir edebiyat türü olarak gelişim göstermez. Bu tür, dönemin ideolojik fikirler çerçevesinde, çağın ulusal kimliğinin bir yansıması olarak kendine yer bulur. Öncelikle, 1812 Anayurt Savaşı etkisi altında Rus toplumunun millî bilincinde "yeni bir değişim süreci" baş gösterir ve halkın millî tarihe olan ilgisi artar. Savaşlarda elde edilen zaferler, Rusların millî karakteristik özelliklerine dikkati çeker ve Rusların kültürleri, maneviyatları üzerinde geçmişleriyle de bağlantı kurulması gerekliliğini ortaya çıkarır. Bu bağlamda Rus tarihî romanının kurucusu Zagoskin'in Rus milli kültürel özelliklerini yansıtmaya üslubu oldukça dikkat çekicidir. Rusya topraklarında, Rus ruhunu ilk kez tarihsel bir roman türüne dönüştüren Zagoskin'dir. Romanlarında Rusya tarihini Ortodoks zihniyeti açısından ele alır ve milli karakterin toplumsal-felsefi yönlerini sanatsal bir biçimde somutlaştırmaya çalışır (Grişina, 2006, s. 4). Zagoskin'in çalışmaları İ. V. Aleksandrova, A. N. Kopilov, Ye. V. Zamyatin gibi birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Tarihî roman yazarı olarak bilinen Zagoskin, *Yuri Miloslavski* (*Юрий Милославский diğer adıyla Русские в 1612 году*) başlıklı eseri ile tanınır. Ancak daha sonra kaleme aldığı romanı *Askold'un Mezarı* (*Аскольдова могила*) okurlardan beklediği ilgiyi görmez. Bu dönemde N. V. Gogol'ün (1809-1852) çalışmalarından esinlenerek mistisizme yönelir. Gogol'ün *Dikanka Yakınlarında Bir Köyde Akşamlar* (*Вечера на хуторе близ Диканьки*) adlı kısa öykülerden oluşan derlemesini okuduktan sonra Gogol'e öykünür ve benzer bir çalışma olarak *Hopyor'da Akşam*'i kaleme alır.

¹ Yuri Miloslavski (Юрий Милославский diğer adıyla Русские в 1612 году): Mihail Zagoskin'in kaleme aldığı ilk Rus tarihî romanıdır. Roman 1611-1612 yıllarında Polonya ile mücadele eden Rusya'nın zaferini konu alır. Polonyalılar tarafından kuşatılan Moskova'nın kurtuluş mücadelesine katılan kitlelerin kahramanlıklarını betimleyen M. Zagoskin, 1612'deki halk hareketini ülke çapında bir neden olarak doğru şekilde aydınlatır. Bu eseriyle kendisinden sonraki tarihî eserlere de kaynaklık eder. bk. Can Emir, 2019.

Hopyor'da Akşam içinde fantastik öykülerin yer aldığı gotik edebiyat türüne örnek olacak bir eserdir. A. Kopilov *Hopyor'da Akşam* öyküsündeki döngüyü folklorik ve fantastik bir kurgu olarak tanımlar. İ. Aleksandrova, *Hopyor'da Akşam* derlemesindeki gotik özellikleri cehennemle ilişkilendirerek şu şekilde değerlendirir:

“Zagoskin'in *Hopyor'da Akşam* öykü derlemesi gotik türün tüm özelliklerini içinde barındırır. Eserde evrensel güç sembolü olan iyilik ve kötülük çatışması; fantastik, gizemli ve korkunç olayların anlatımındaki üstünlük göze çarpar. Okura ilham veren güçler ve onların içini ürperten korkular vardır. Zayıf insanların ölümüne sebep olan kaderin ve şeytani güçlerin insan üzerindeki gücü anlatılır.” (2019, s. 44)

Zagoskin'in öykü derlemesinde konu çeşitliliği hâkimdir. Bu çeşitlilik içerisinde, ‘*Türk askeri*’ ve ‘*namlusu kavisli, iki tarafı da kesici, bir tür uzun savaş bıçağı*’ (TDK, 2019, s. 2548)- *yatağan kılıcı* imgelerine rastlanır. Yatağan, yeniçerilerin egzotik silahıdır, kılıç ve bıçak arasında özelliklere sahip bir silah sayılmaktadır. Yatağan bıçağının ağız ikili büküme sahiptir ve boğa boynuzu şeklinde bükülmüştür. Kabzasının ise toynaklı hayvan kaval kemiği eklemi biçiminde bir başlığı vardır (Ahmedov, 2014, s. 23). Yatağan kılıcının Rus edebiyatında ilk olarak Zagoskin'in *Hopyor'da Akşam* eserinde kullanıldığı görülür:

“... Üçüncü duvarda, İsmail'in yakalanması tasvir ediliyordu. Olasılıkla ölenlerin hepsi Türk'tü. Savaş alanı ise sarıklarla doluydu. Girişe açılan kapının kapatıldığı yerde sahibinin kitaplığıyla birlikte bir kadran duruyordu. Türk tabancaları, yatağanlar, Polonya kılıçları ve İvan Alekseyeviç Asanov'un askerî başarılarından elde edilen ganimetler pencerelerin arasındaki duvarlarda asılıydı. Bir köşede yaldızlı kil pipoları ve kehribar ağızlıkları olan kirazlı pipolar vardı. Diğer tarafta geniş şöminenin her iki yanında birkaç tek ve çift namlulu av tüfeği, barut ve fişek kovanları asılıydı. Tüm duvarların çevresine yünlü Türk kumaşıyla döşenmiş kanepeler yerleştirilmişti.” (1834)

Bu cümlelerde Türk imgesi askerî bağlamda karşımıza çıkmaktadır. Zagoskin, zengin bir tarihe sahip olan ve savaşçı kimliğiyle bilinen Türklerin kullandıkları silahları Rus edebiyatında ilk kez bu betimleme ile kullanmaktadır.

Çalışmamıza konu olan bir diğer yazar Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (1799-1837), Rus edebiyatında altın çağın başlangıcına vesile olan isimlerden biridir. İlk şiirlerini yedi-sekiz yaşlarında yazmaya başlayan Puşkin, lisede G. Derjavin'e okuduğu *Çar Köyünden Hatıralar* (*Воспоминания о царском селе*) şiirinden sonra henüz on beş yaşında tanınmaya başlar. Romantizm akımının etkisinde yazdığı şiir ve masalların yanı sıra tarihî nesir üzerine kurgu denemeleri, devrimcileri destekleyen yayınlar da oluşturur. 1830'lu yıllarda Puşkin, çağdaşlarının henüz kabul edemeyeceği tarihsel gerçeklikleri kaleme almaya başladığında, yazar ve ailesi hakkında kötü dedikodular gündeme gelir. Bu dedikodular sonucunda da 1837 yılında gerçekleşen düelloda yaşamını kaybeder. Yaşadığı dönemin toplumsal hareketliliğini eserlerine yansıtan şair, çarlık yönetiminin tepkisini çekerek 1820 yılında sürgüne gönderilir. Öncelikle Sibiryaya sürgünü olarak düşünülen cezası, nüfuzlu sanatçı tanıdıkları neticesinde Kırım, Besarabya ve Kafkasya bölgelerinde geçer. Güneye giden her Rus yazarı gibi Kafkasya bölgesinin vahşi ve özgür dağ insanlarına, Kırım'ın olağanüstü egzotik doğasına, Moldovya'nın Bozkırlarına ve Odesa'daki hayata hayran kalır. Burada *Kafkas Esiri* (*Кавказский племенник, 1820-1821*) ve *Bahçesaray Çeşmesi* (*Бахчисарайский фонтан, 1821-1823*) poemalarını yazar. Kişinev ve Besarabya'da bulunduğu esnada birkaç eserin içinde yer alacak Kırcali olarak adlandırdığı Bulgar eşkıyası ile ilgili bilgileri toplar (Zafer, 2002, s. 171). Puşkin, Kırcali'den 1821 yılında *Memur ve Şair* (*Чиновник и поэт*) başlıklı bir şiirde söz etmek ister. Bu şiirde Kırcali'nin Rus yetkililer tarafından Türklere teslim edilmesi anlatılmak istenmiştir. Ancak bu şiir tamamlanamaz (Jilina, 2014, s. 48). Şair, aynı konu taslak olacak

biçimde 1828 yılında bir öykü yazmaya başlar. Rus edebiyatına temel olacak çok sayıda esere imza atan Puşkin, çalışmamıza konu olan *Kırcali* öyküsünü 1834 yılında yayımlar. Kırcali, genel ifade ile Bulgar asıllı haydutlara verilen bir lakap olarak kullanılmıştır. Puşkin'in öyküsüne konu olan Kırcali de bu tanımlamalar çerçevesinde zeki, kurnaz Moldovya'nın tamamını korkutan bir hayduttur. Bu bölgedeki tüm köylerde yağmalar yaparak geçimini sağlamaktadır. Aynı dönemde Rus Hükümeti General Aleksandr İpsilanti komutasında, Osmanlılara karşı bir saldırı planlamaktadır. Bu haber üzerine Kırcali ve çevresindeki haydutlar, zengin olma umudu ile Rus Hükümeti tarafında bu saldırılara katılır. Saldırıları Rusların hezimetini ile sonuçlanınca, yapılan anlaşmalar sonucu Kırcali ve yakalanan diğer isyancılar Osmanlı Hükümetine teslim edilmek zorundadır. Öykünün konusu kısaca böyledir. Puşkin, bu öyküyü yazarken gerçek tarihî olaylardan esinlenmiş, Kırcali adlı haydudun profilini de bu saldırıya katılan gerçek bir şahıs üzerine kurgulamıştır. Puşkin, her ne kadar öyküsüne '*Kırcali, aslında Bulgar kökenliydi*' (263) cümlesi ile başlasa da '*Kırcali, Türkçede savaşçı, yiğit kişi anlamına gelir*', '*Gerçek adını tam olarak bilmiyorum*' (263) sözleri ile devam eder. Çalışmamızda Kırcali karakteri etrafında ortaya çıkan olaylarla, Skulyapi (1821 Yunan İsyanı) isyanı Rus-Türk çatışması, Türklerin Rusları bozguna uğratması sonucunda ortaya çıkan Türk algısı ortaya konulmaktadır. Rus güçleri bu isyanda 15000 kişilik Türk ordusu karşısında, 700 kişilik acemi ve farklı milletlerden toplanma bir orduyla yenilgiye uğrar. *Kırcali* öyküsünde, bu saldırının izleri sonucu Moldova'nın Besarabya bölgesinin yarı Türkleştiği anlatılır. Öyküde, Türkleri betimlerken kullanılan sembollerden biri yatağan kılıcıdır, bunun yanı sıra fes, kahve fincanları, kahvehane, delibaş gibi terimler de kullanılmaktadır. Eserde on üç kez Türk, sekiz kez yatağan, iki kez delibaş kelimesi geçmektedir. Öncelikle, Puşkin 'yatağan' kelimesini, incelediğimiz diğer eserlerden farklı bir biçimde 'atagan' olarak kullanır. Öyküde: '*Türkler, ne top ne mancınık kullanmaya zaman bulamadıklarından kılıçlarını çekmişlerdi*', '*Ataganlar, kelleler kesti*' (Puşkin, 1959-1962, s. 264) cümleleri ile Türk savaşçıların çevik, atılgan, güçlü yönlerine vurgu yapılmaktadır. Eserde, Skulyapi isyanı sonrası Türkleşen bir bölgede yaşamaya başlayan Arnavut eşkıyaların değişimi ve Türklüğe özgü objelerle tasviri dikkat çekici bir başka unsurdur:

"Yarı Türkleşmiş Besarabya'nın kahvehanelerinde ağızlarında uzun çubukları, küçük fincanlarından çekilmiş Türk kahvelerini yudumlayarak oturuyorlardı". "Nakışlı cepkenleriyle sivri uçlu, kırmızı çarıkları aşınmıştı ama püsküllü feslerini yan yatırıyorlardı yine de", "Enli kuşaklarından ise ataganlar, piştovlar sarkıyordu hâla", "Bu uysal görümlü adamların bir zamanlar Moldavya'yı haraca bağlayan eşkıyalar, korkunç Kırcali'nin yoldaşları olduğu kimsenin aklına gelmezdi", "Oysa Kırcali'nin kendisi de onların arasındaydı." (1959, s. 265)

Puşkin'in Arnavut eşkıyalarıyla ilgili bu tasvirinde bazı kavramların Balkanlarda yaşanan topluluklara genel olarak ithaf edildiği gözlemlenebilir. Nitekim yazarın bu öyküyü yazma sebebinin de Bulgar asıllı bir haydut olan Kırcali'nin başından geçenlerin, kendisini etkilemesi olduğunu yinelemek gereklidir. Yukarıdaki alıntıda sözü edilen, geçmişin azıllı haydutlarının, pasif bir durumda yaşamalarına rağmen, '*yine de*', '*hâlâ*', '*bir zamanlar*' gibi zarflarla, 'atagan', 'püsküllü fes', 'enli kuşak', 'nakışlı cepken', 'kırmızı çarık', 'piştov' gibi Osmanlı kültürüne ait simgelerle tasvir edilmesi bu kültürün bu bölgede tamamen yerleştiğinin göstergelerinden bazılarıdır. Öykünün konusu her ne kadar tarihsel olaylar ve merkezinde Kırcali olsa da Osmanlı kültürü ve Türk askerine ithaf edilen yatağan kılıcı başlıca simgeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızda ele aldığımız bir diğer eser olarak *Yatağan* hikâyesinin yazarı Nikolay Filipoviç Pavlov (1804-1864), Rus edebiyatında XIX. yüzyılın ikinci yarısında öncelikle çevirmen, ardından şair, eleştirmen ve yayımcı kimliğiyle yer eder. Eserleri, dönemin

Belinski, Grigoryev gibi önemli eleştirmenlerinin dikkatini çeker. Pavlov, Honore de Balzac'ın eserlerini Rusçaya ilk çeviren kişidir. Balzac çevirilerinin ardından İngilizce öğrenen yazar W. Shakespeare ve G. G. Byron'ın eserlerini Rusçaya kazandırır (Krupçanov, 1989, s. 5). Pavlov, dönemin edebî eğilimlerinin karmaşasından uzak durarak Rus edebiyatında kendine romantizm akımının etkisi çerçevesinde yer bulur. Eserleri, klasiklerin yayım organları sayılan *Athena (Атхенеў)*, *Galata (Галатея)* ve romantiklerin *Moskovski Telegraf (Московскій телеграф)*, *Moskovski Vestnik (Московскій вестник)* isimli dergilerde yayımlanır. Yazarlığı için en verimli dönem otuzlu yıllar olur. Bu yıllar, Rus romantik nesrinin, özellikle de bu türün ilerlemesine en büyük katkıyı sağlayan hikâyenin gelişmeye başladığı bir dönemdir. Romantik nesrin bu döneminin önemli temsilcileri Puşkin, Gogol, Lermontov gibi dev adlarının yanında, Pavlov, ikinci kategoriye dâhil yazarlardan kabul edilebilir (Paşayeva, 2010, s. 189). 1835 yılında yayımlanan *Üç Hikâye (Три новесту)* başlıklı derlemesi, sadece edebî açıdan değil, dönemin toplumsal yaşamına da diğer romantik eserlerden farklı bir çerçevede ışık tutarak ses getirir (Melnikova, 2021, s. 112). Derlemenin ilk hikâyesi *Ad Günü (Именины)*'nde atalarından miras kalan serflik tanımlamasıyla, bir müzisyenin öyküsü anlatılır. Bu hikâyede serf sınıfından çıkan yetenekli bir bireyin psikolojik yapısıyla birlikte, dönemin toplumsal sorunlarının gerçekçi atmosferi yansıtılır. İkinci hikâye *Müzayede (Аукцион)*, sosyetik bir delikanlının vefasız sevgilisinden aldığı intikamı incelikli bir ifade tarzıyla anlatır. Pavlov'un ironik tarzı okurda, ilişkilerin yanıltıcı ve tutarsız biçimlerini açık arttırmada hissetme fırsatı sunar. Yazar, sosyete dünyasında gerçek sevginin olmadığı gibi, ihanetten de gerçek anlamda acı çekilmediğini etkileyici bir üslupla gözler önüne serer.

Üç Hikâye başlıklı derlemenin sosyal açıdan en güçlü hikâyesi, *Yatağan*'dır. Bir eserin ilk dikkat çekici ögesi başlığıdır, başlıktan yola çıkarak o eser hakkında fikir yürütülebilir. *Yatağan* hikâyesinin başlığı da bir nevi sembolik bir olguya işaret etmektedir. İlk başta bu başlıkla, cesaret ve efsaneleriyle bilinen yeniçerilerin vazgeçilmez silahlarından biri olan kılıçlara atıf yapılır (Melnikova, 2021, s. 113). Ancak eserin başında yazılan Fransızca epigrafta² 'Yatağan' başlığının içeriğini zayıflatan, küçülten bir anlam sezilmektedir. Esasen, yazarın bu epigrafi alma nedenlerinden biri de trajik bir hikâyeye işaret etmek istemesidir. Hikâyede askeri okuldan yeni mezun bir gencin, *kornet*³ rütbesi ile göreve başlaması hayatının en mutlu günü olarak resmedilir. Bu başlangıç, Aleksandr Bronin isimli genç kornetin toplum içindeki statüsünü değiştirecek oldukça önemli bir sürece işaret etmektedir. Tam da böylesine önemli bir başlangıçla aynı esnada Aleksandr Bronin'in doğum günü kesişmektedir (Krupçanov, 1989, s. 10). Doğum günü arifesinde annesinin yanına gelen genç kornet, annesinden doğum günü hediyesi olarak aile yadigarı 'yatağan kılıcını' alır. Bu hediyein verilmesi şu satırlarla aktarılır:

"Bu hediye, soyağacında ünlü bir kornetin varlığını anımsatan bir ata yadigarı olarak üç dört nesil öncesinden beri var olmuştur. Bu hediye boğucu bir gökyüzü altında, Hristiyan kafaların cellatlarının, güçlü elleri ve sıcak akan kanları için hazırlanmıştır. Bu hediye, doğunun savaşçı züppelerinin moda oyuncuğu, Asya kuşağının en iyi incisi yatağandır." (Krupçanov, 1989, s. 58).

Hediyein anlamsal boyutu, doğunun gücünü simgeleyen yatağan kılıcının, Rus askerine geçmesiyle şekillenir. Bronin'e verilen hediye çevreden öncelikle beğeni toplasa da sonrasında böyle bir hediyein getireceği uğursuzluk dedikoduları ortalıkta dolaşmaktadır. Birçok örnekle geçmişten o güne yaşanan talihsizlikler sıralanmaktadır.

² Elinde kötü bir pala vardı.

Yatağan mı? - diye sözünü kesti yerel şeylere ilgi duyan Şatofor.

Evet, yatağan - diye devam etti Darsi, memnuniyetle gülümseyerek (Krupçanov, 1989, s. 52).

³ Корнет: Kornet (Eski Rus ordusunda süvaride ilk subay rütbesi) (Mustafayev, 1995, s. 343)

Slav halk inançlarına göre kesici aletlerin hediye edilmesi bu talihsizliklere sebep olmaktadır. Tüm bu söylemlere genç kornet: *“Aile yadigârı yatağanı almak benim için gurur kaynağıdır.”* (Krupçanov, 1989, s. 63) sözleriyle yanıt verir. Eser boyunca, yatağan kılıcı her tekrarlandığında kötü şans ve ölümü çağrıştıran olay ve durumlar anımsatılır. Efsanelerle kuşatılmış insanların, yatağana yüklediği sembolik anlam, ölümcül olayların tanığı, trajik kahramanların ıstırap dolu sonu kehanetini taşımaktadır (Melnikova, 2021, s. 113). Bu bağlamda, yatağan kılıcı ile özdeşleşen bu talihsiz söylemler, genç askerin kornet olmasıyla kavuşacağı toplumsal statü, şans, sınıfsal yükselme, aşk gibi hayallerin de kader boyutunda gerçekleşemeyeceğinin göstergesidir adeta. Batıl bir inanişin, bir gencin hayatında ne denli olumsuzluklara sebep olacağı peş peşe sıralanmaktadır. Bronin ve ünlü bir generalin emir subayı arasında geçen tatsız bir olay sonucunda, ikisi arasında bir düello gerçekleşir. Ardından Bronin, düelloda emir subayını öldürür ve Peterburg’tan uzakta bulunan bir alaya sıradan bir asker olarak gönderilir. Eserde Bronin’in kaderi, doğum gününde aldığı hediye ile trajik bir biçimde yön değiştirir. Yatağan kılıcı ilk hediye edildiğinde sözü edilen talihsiz olaylar, sonradan kahramanın başına gelen olumsuz koşullarla açıkça ilişkilendirilmez. Ancak eserin sonunda rütbesi sıradan bir asker konumuna düşürülen Bronin, kendini aşağılanmış ve hayal ettiği parlak gelecekte uzaklaşmış bir hâlde bulur. Üstelik tüm bu olumsuzluklar, kendinden sınıfça üst rütbede bulunan Knyaz’ın kızı prenses Vera ile aralarındaki gönül ilişkisinin sağlam bir temele oturmasını da imkânsız kılar. Vera ile evlenmek isteyen diğer adayın üst rütbeli bir albay olması, üstelik bu albayın rütbesini kullanarak Bronin’i aşağılayarak cezalandırması, genç kornetin hayattan tüm beklentilerini söndürecek son hamleye sebep olur. İşte bu noktada gururu kırılan genç için yapacak çok şey kalmaz. Bir askerin onurunu kurtarması için yapabileceği tek hamle düello yapmaktır, ancak bu koşullarda itibarı düşürülen sıradan bir erin düelloya hakkı yoktur. Duvarda asılı duran annesinin hediyesi, ona çözüm yolunu sunmaktadır: *“Annesinin doğum günü hediyesi, o çok değerli yatağan duvarda parlamaktaydı”* (Krupçanov, 1989, s. 97). Bu sözler kahramanın içinde bulunduğu durumdan kurtulmasına bir kılavuzdur. Bronin, yatağanı alır ve albayı öldürür. Bunun üzerine sürgüne gönderilir. Eserin bu şekilde sonlanmasını araştırmacı Melnikova şu şekilde değerlendirir:

“Hristiyan halklar, Hristiyan olmayan halklara inançsız insanlar gözüyle bakmışlardır ve onları kana susamış, vahşi caniler olarak tanımlamışlardır. Bir Ortodoks için büyük günah olan cinayeti, eserde bir Ortodoks, bir asilzade kendine hak görüyor ve bir cani gibi hareket ederek, Türklere özgü bir silah olan yatağan ile düşmanını öldürüyor. Hikâyenin başında epigraf olarak anılan yatağan, Slav halkı ve genel kültürel değerleriyle birleşerek sembolik bir anlam kazanmaktadır.” (2021, s. 117)

Hikâyenin trajik sonu için yapılan bu değerlendirme, objektif bir yorum olarak kabul edilemez. Pavlov, Rus asilzadelerinin tutkuları ve arzuları doğrultusunda nasıl değişim gösterebileceğini bu öyküyle gözler önüne sermeye çalışırken yatağanı bu değişimin sembolü olarak tekrarlamaktadır. Nitekim yatağana yüklenen batıl anlam, inançları sağlam bir Ortodoks gencini bu duruma düşüren tek sebep değildir. Bu bağlamda yazarın, bu hikâyeyi yazma amacı I. Nikolay döneminin katı askeri disiplinine dikkat çekmek olduğu açık bir gerçektir.

Rus edebiyatında Türk imgesini çalışmasına yansıtan bir diğer Sovyet yazarı ve tarihî romancı Valentin Savviç Pikul’dur (1928-1990). Pikul’un kaleme aldığı ilk tarihî roman 1959-1960 yıllarında yazdığı *Bayezid* romanıdır. Pikul, Bayezid romanının kendisi için önemini şu cümlelerle anlatır: *“Bayezid’i ilk tarihî romanım sayıyorum. Tarihî romancılığımın başladığı nokta tam olarak burası. Bayezid’den sonra birçok kitap yayımladım ancak Bayezid bana en yakın ve değerli olandı. Tıpkı bir annenin ilk çocuğu*

gibi..." (2018, s. 72) Pikul'un *Bayezid* romanını oluştururken içinde bulunduğu ruh durumunu ve yazmaya karar verme sürecini eği Antonina Pikul'un kaleme aldığı *Valentin Pikul* (*Валентин Пикул*) adlı eserinde geöen şu cümlelerden anlıyoruz:

"İlk tarihî romanım Bayezid'i büyük bir öekingenlikle yazmaya başladım. Bu işin beni cezbeden karmaşıklığı hemen idrak ettim. Günümüzle ilgili yazarken kahramanları masaya oturtmayı, çay içmeyi ya da bisküvi ikram etmeyi düşünmüyorsunuz. Kahramanlar arasında yaşıyor ve bu sebeple onların alışkanlıkları, onların alışkanlığı olarak kalıyor. Tarihî romanda ise durum bambaşka. Kahramanların çay içmek için oturduklarını söylemek, çay ikramına dair hiçbir şey söylememek anlamına gelir. O an bir sürü soru beyninde dolaşır: Çaydanlıkları var mıydı? Çayı nasıl kaynatıldılar? Neyden içtiler? Şekerli mi yoksa şekersiz mi?... Böyle küçük tarihî detaylar her romancının en sık karşılaştığı şeydir." (2018, s. 73)

93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Bayezid romanının konusunu oluşturmaktadır. *Bayezid* eseri Rusya'yı uzak sınırlarda savunan Rus askerlerinin başarısını konu alan bir çalışma olmasının yanı sıra Müslümanlık ve Hristiyanlık inançlarının çatıştığı bir coğrafya olan Kafkasya'nın kimliğine tarihsel bir arka plan oluşturmaktadır. Bilindiği gibi 93 Harbi, Balkan (Tuna) ve Kafkas Cephesi'nde gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti, bu savaşta çok ağır bir yenilgiye uğrar. Antonina Pikul: "*Rus edebiyatında Balkan Cephesi ile ilgili yeterli sayıda çalışma bulunsa da edebiyatımıza Kafkas Cephesine dair yeterli sayıda çalışma girmemiştir. Valentin Pikul bu konuya dokunarak öncülük etmiştir.*" (2018, s. 73) şeklinde ifade eder.

Pikul, Bayezid⁴ eserinde Türk askerini betimlerken yatağan kılıcını sıklıkla telaffuz eder. Eserde bütün Türk askerlerini yatağan kılıcıyla silahlandırır:

"Türkler bir grup su taşıyıcısı askerlere saldırdığında, Kazaklar kaleden biraz uzaklaşmıştı. Vatnin onlara yardım edemeyince, Kazaklar boş ve devasa manda ahırına saklanmak zorunda kaldılar. Bir şekilde fark edildiler ama Saklı'nın çevresi üniformalı, yatağan silahlı Türk askerleriyle sarılmıştı." (1960)

Eserde, Türk askerlerinin yalnızca yatağan kılıcıyla savunma yaptığına vurgu yapan Pikul, yatağanın nasıl kullanıldığı konusunda ise bilgi vermemektedir.

"Sağlık görevlileri bir süre sonra saldırıda bulunan bir askeri daha getirdi. Yatağanlarla dövülen asker, mucize eseri kaçmayı başararak karanlığı beklemiş ve kendisini kaleye zor atmıştı.

- "Seni yontmuşlar be kardeşim" dedi Sivitski, askerin sırtından gömleğinin kanlı parçalarını yırtarak.

Yüzbaşı, Doğu Cephesinde neredeyse düzenli olarak ve acımasızca yapılan bu türden kesiklerle bir daha karşılaşmadı.

Aglaya dayanamadı ve arkasını döndü:

- Ne korkunç!

- "Siz de hiç yüzünüzü ekşitmiyorsunuz" dedi Sivitski. - Yalnızca izlemek korkutucu. Yatağan, Rus süngüsüne kıyasla çok zayıf bir silahtır ve yaralar çok yakında iyileşecektir."

Yatağan kılıcının Türk askerlerince aktif bir biçimde kullanıldığı ve savaşta Rus askerleri için önemli bir tehdit unsuru olduğu eserde geöen cümlelerden anlaşılmalıdır.

⁴ Bu bölümde yapılan bütün alıntılar https://litresp.ru/chitat/ru/%D0%9F/pikulj-valentin-savvich/bayazet#sec_2 internet sitesinden, eserin orijinalinden çevrilmiştir.

Aynı zamanda yatağan kılıcı Türk askerleri için bir gerekliliktir de diyebiliriz. Ayrıca, yatağan sözcüğü Bayezid eseri içinde otuz üç defa kullanılır. Yatağan sözcüğünün geçtiği cümlelerden bazıları aşağıdaki gibidir:

“Ertesi sabah, bütün Bayezid yaklaşan suikast girişimini biliyordu. Kale endişeli ve gürültülüydü. Kaleyi çevreleyen kayaların aranması hiçbir sonuç vermedi. Sadece bir yığın paslı yatağan ve eski tabancalar getirdiler.”

- “Şey, kardeşlerim her şeyi gözlerimle gördüm. Sarıklarla, yatağanlarla çığlık atıyorlardı.”

“... Avcı erleri ve Kazaklar mızrak ve yatağan darbeleri altında yavaş yavaş ölüyordu... Potemkin, şehrin topraklarının altında yatan askerlere bataryayı gösterdi. Borulardan duman çıkıyor, keçiler çatılarda geziniyor, bakırcılar daan daan diye sesler çıkarıyor ve bir demirci, yarı çıplak bir Türk devri Rusların gözü önünde onlarla savaşmak için hilal biçimli eğik yatağanı dövüyordu.”

- “Ne yapabilirim? Ne yapabilirim?” diyerek başını tutuyor ve bir şey düşünemiyordu. Aglaya onu terk ettiğinde intihar etmeyi bile düşündü. Ağzına bir tabanca namlusu soktu ama intihar etmek Türk yatağanından daha korkunç görünüyordu.”

Eserde yatağan sözcüğünün geçtiği cümlelerde güçlü bir savaş unsuru olarak Türk askerinin kullandığı bir silah olmasının dışında biçimsel olarak tasviri de göze çarpmaktadır. Düşmana korku salan yatağanın kavisli olması, bilinen kılıçların aksine keskin tarafının içe gelecek biçimde tasarlanması cümlelerde geçen *eğik*, *hilal biçimli* şeklinde yapılan betimlemelerden anlaşılmaktadır.

Rus-Türk savaşını Kafkasya cephesinden ele alarak o dönemdeki olayların perde arkasını gösteren Pikul’un Bayezid eseri tarihsel bir değere sahiptir. Osmanlı-Rus Savaşı Kafkasya cephesinden anlatılırken Türk, Malakan, Ermeni, Gürcü gibi aynı coğrafyada yaşayan halkların kaderi de okura sunulur.

Sonuç

Türk imgesi ve yatağan kılıcı bağlamında ele aldığımız bu çalışma Rus edebiyatında Türk askeri imgesinin baskın varlığını göstermektedir. Askerî bir terim olması sebebiyle yatağan kılıcını, eserlerde çoğunlukla savaşta kullanılan bir silah ya da Türk askerinin kullandığı bir savunma aracı olarak görüyoruz. Ancak bu kılıcın eserlerde sadece Türklük sembolü olarak geçtiği durumlar da vardır.

Edebî kariyeri tarihî romanla başlayan realist yazar M. Zagoskin’in *Hopyor’da Akşam* eseri yatağan kılıcı teriminin Rus edebiyatında ilk kez kullanılması açısından önem taşır. Mistik olayların anlatıldığı eserde, Türk tabancaları ve yatağan kılıcı duvarda asılı duran bir obje olarak karşımıza çıkar. Tarihî roman türünün Rus edebiyatındaki ender örneklerinde ele aldığımız yatağan kılıcı ve Türk askeri imajı, Rus yazarların tarihî belgeler ve semboller konusunda oldukça titiz araştırmalar yaptığını göstermektedir. Bu bağlamda Rus edebî dilini sadeleştirerek edebiyatı halk için ulaşılabilir hâle getiren Aleksandr Sergeyeviç Puşkin’in de Kafkasya sürgünü esnasında hayran kaldığı bu coğrafyanın kültür ve geleneğini eserlerine yansıttığını görmekteyiz. Bu kültürün yansıtıldığı eserlerden biri olan *Kırcali* öyküsü de Osmanlı Rus ilişkilerinin bir sonucu olarak Moldovya ve çevresinde hüküm süren eşkıyaları konu edinir. Kırcali isimli kahraman çerçevesinde meydana gelen olaylar sonucunda ortaya konulan Türk imgesi yatağan, püsküllü cepken, delibaş ve benzeri tanımlamalarla aktarılmış, Rus edebiyatında böylesine önemli bir yazarın kaleminde iz bırakmıştır. Puşkin’in çağdaşı Aleksandr Pavlov ise *Yatağan* başlıklı hikâyesine, Türk kılıcının adını vererek Rus toplumsal yaşamının aristokrat kesimindeki

çarpıklıkları gözler önüne sermiştir. Yatağan başlığı ile birlikte, eser içerisinde yatağan kelimesinin çağrıştırdığı batıl inanışlar soylu bir Rus askerinin, manevi ve mevki yönünden düşüşünün göstergesi olarak algılanmasına yol açmıştır. Ancak eserde yatağan kılıcına sahip olan Bronin dışında da üst rütbeden bir albayın da yatağanla öldürölmesi ve komutanın emir subayının düelloda öldürölmesi gibi unsurlar bu batıl inanışın dışında değerlendirilmelidir. Pavlov, dönem askeri yönetimindeki katı disiplin anlayışının yol açacağı sorunları sembolik olarak yatağan kılıcına yüklese de eserinde toplumsal bir soruna bu şekilde ışık tutmaktadır.

Çalışmamızda incelediğimiz bir diğer eser Pikul'un *Bayezid* romanı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı konu alması sebebiyle Türk askeri ve yatağan kılıcının geçtiği cümle sayısı ve içerik bakımından diğer eserlere göre daha kapsamlıdır. Bu romanda, yatağan kılıcının bahsedildiği hemen her cümle savaşı nitelemektedir. Bu çalışma, Türklükle yatağanın en çok özdeşleştirildiği eserler arasındadır. Buna ek olarak yatağan kılıcının şekli, insanlar üzerindeki etkisi, düşmanı korkutan bir nesne olması gibi nitelikler göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada Türk askerinin kullandığı bir silah olan yatağan kılıcının Rus edebiyatında ne şekilde yer aldığı ve Türk kültürüyle hangi bağlamda ilişkilendirildiği dört farklı eser üzerinden yansıtılmaya çalışılmıştır. Metinlerin etrafıca ele alınmasıyla, söz konusu eserlerde yatağan kılıcı esas özne olmasa da kılıcın Türk askeri ile ilişkilendirilerek yansıtıldığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- AHMEDOV, S. (2014). "Eyer şeklindeki Kılıç Olan Yatağanlar-Kafkas Türü Kılıçlar". *İRS Tarih Bilinci*. 1/9: 20-25.
- ALEKSANDROVA, İ. V. (2019). "Dialog s gotičeskoy traditsiyey v proze N. N. Zagoskina. Statya 2. Tsikl "Večer na Hopre"". *Uçeniyje zapiski Krimskogo federalnogo universiteta imeni V. İ. Vernadskogo. Filologičeskiye nauki. Nauçnyj jurnal*. Tom. V/71: 42-59.
- CAN EMİR, B. (2019). "Rus Edebiyatında Tarihî Roman Üzerine Bir Değerlendirme". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. XIV/1: 285-298.
- ERDOĐAN, H. (2019). "Rusça Savař Söz Varlıđında Türk Kökenli Sözcükler". *Protsesi ukrainskogo derjavotvorennya vid davnih časiv do sogođennya (z nagodi 1000-riççya z poçatku pravlinnya Yaroslava Mudrogo)*. Materiali Vseukrainskoy naukovo-praktičnoy konferentii. Ternopol: 105-109.
- GRIřINA, A. B. (2016). *Hudojestvennoye voplořçeniye russkogo duhovnogo samosoznaniya v istoričeskih romanah M. N. Zagoskina*. Penzenskiy Gosudarstvenniy Universitet. Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata filologičeskih nauk Penza.
- JELEZNIY, A. İ. (2010). *Novoye slovo o Polku İgoreve*. Kiev: Alfa Reklama.
- JILINA, N. P. (2014). "Psihologičeskiy portret razboynika v povesti A. S. Puřkina "Kircali"". *Slovo.ru: Baltiyskiy aktsent*. 2: 47-51.
- KRUPÇANOV, L. M. (1989). *N. F. Pavlov. İzbranniye Soçineniya*. Moskva: İzdatelstvo Pravda.
- MELNİKOVA, G. T. (2021). "Povest N. F. Pavlova "Yatagan" v istoriko-kulturnom kontekste". *Vestnik TGPU (TSPU Bulletin)*. VI/218: 112-120.
- MUHARREMOVA, M. (2010). "11.-12. Yüzyıl Rus Destanlarında Kıpçaklar". *III. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilimi Kongresi: 21. Yüzyılın Başında Edebiyatta Biz ve Öteki Sorunu*. Eskişehir: 411-417.

- MUSTAFAYEV, E. M. (1995). *Russko-Turetskiy Slovar*. Moskva: Russkiy Yazık.
- PAŞAYEVA, T. N. (2010). "Tri povesti N. F. Pavlova. Traditsii i novatorstvo". *Filologičeskiye nauki. Voprosi teorii i praktiki*. 1/5: 112-120.
- PIKUL, A. (2018). *Valentin Pikul*. Moskva: Molodaya Gvardiya.
- PUŞKIN, A. S. (1959-1962). *Sobraniye soçineniy v 10 tomah (T.5)*. Moskva: GIXL.
- ŞANSKIY, N. M. vd. (1971). *Kratkiy etimologičeskiy slovar russkogo yazıka*. Moskva: Prosveşçeniye.
- TDK *Türkçe Sözlük* (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ZAFER, Z. (2022). "Rumeli'de Kırçalı Faaliyeti ve A. S. Puşkin'in "Kırçalı" Adlı Öyküsü". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. 13: 167-184.

İnternet Kaynakları

- ZAGOSKIN, M. N. (1834). *Veçer na Hopre*. Erişim Tarihi: 08.05.2022.
http://az.lib.ru/z/zagoskin_m_n/text_0070.shtml
- Etimologičeskiy onlayn-slovar russkogo yazıka Maksa Fasmera* Erişim Tarihi: 08.05.2022.
[https://lexicography.online/etymology/vasmer/;](https://lexicography.online/etymology/vasmer/)
https://litresp.ru/chitat/ru/%D0%9F/pikulj-valentin-savvich/bayazet#sec_2